

Stratēģija un kritēriji licencētās makšķerēšanas ieviešanai Latvijas ūdenstilpēs

Ievads

Licencētā makšķerēšana Latvijā pastāv kopš 1996. gada. Laikā no 2000. līdz 2003. gadam licencētās makšķerēšanas vietu skaits ir pieaudzis aptuveni 2,5 reizes (Guntas Ozoliņas sniegtā informācija, 5. pielikums). Licencētā makšķerēšana izraisa arvien lielāku interesi gan no organizētāju, gan makšķernieku puses. Tas ir likumsakarīgi, jo Latvijā arvien vairāk cilvēku izvēlas atpūtu dabā.

Licencētā makšķerēšana ir nozīmīga ne tikai kā viena no rekreācijas iespējām. Ūdenstilpēs, kur licencētā makšķerēšana ieviesta, ir iespējams labi organizēt zivju resursu aizsardzību un uzraudzības pasākumus. Licencētās makšķerēšanas vietās tiek papildināti zivju resursi, licencētās makšķerēšanas ieviešana ir saistīta ar infrastruktūras iekārtošanu (labiekārtošanu) un apkārtējās vides sakopšanu. Licencētās makšķerēšanas ieviešanas rezultātā iegūtie līdzekļi daļēji tiek izmantoti ūdenstilpes apsaimniekošanai. Iedzīvotājiem rodas papildus iespējas peļņas gūšanā, gan uzturot kārtībā infrastruktūru, gan piedāvājot naktsmītnes, gan izīrējot laivas, gan pārdodot malku un pārtiku.

Taču licencētā makšķerēšana nenozīmē tikai rekreācijas un peļņas iespējas. Licencētā makšķerēšana uzliek zināmus pienākumus ne tikai organizētājam, kam ir daļa līdzekļu jāiegulda ūdenstilpes uzturēšanai, bet arī visām institūcijām, kas saskaņo licencētās makšķerēšanas nolikumu un uzrauga tā izpildi. Pieļaujot kļūdas licencētās makšķerēšanas organizēšanā, tiek apdraudēta ūdenstilpes bioloģiskā daudzveidība un tiek diskreditēta dabas aizsardzības sistēma Latvijā.

Licencētās makšķerēšanas nozarei attīstoties, atklājušās vairākas ar licencēto makšķerēšanu saistītas problēmas. Izstrādājot licencētās makšķerēšanas stratēģiju un kritērijus, tika apkopota pieejamā informācija, analizēti spēkā esošie normatīvie akti un identificētas būtiskākās problēmas. Problēmas tika apspriestas ar vairākiem attiecīgās nozares ekspertiem. Ekspertu viedokļu apkopošanai tika organizēti divi semināri (10.11.2003. un 11.03.2004), kuros piedalījās gan visas ar licencētās makšķerēšanas organizāciju saistītas iestādes, gan arī makšķernieku organizāciju pārstāvji un atsevišķi šīs nozares eksperti. Minētās problēmas ir apkopotas esošās situācijas un būtiskāko problēmu apskatā. Šajā dokumentā tiek piedāvāti iespējamie problēmu risinājumi. Ieinteresēto pušu un ekspertu semināros pieņemts lēmums nepieņemot kritērijus licencētās makšķerēšanas ieviešanai.

Licencētās makšķerēšanas mērķis

Saskaņā ar Ministru Kabineta 14.10. 2003. noteikumiem Nr. 574 "Licencētās amatierzvejas — makšķerēšanas kārtība", licencētā makšķerēšana atsevišķās ūdenstilpēs tiek ieviesta, lai racionāli izmantotu vērtīgo zivju krājumus ūdeņos, kuros zivju ieguve ir pieļaujama ierobežotā daudzumā, un tā sniedz papildu līdzekļus zivju krājumu pavairošanai, aizsardzībai un licencētās makšķerēšanas attīstībai.

Savukārt, spriežot pēc vairāku ieinteresēto pušu viedokļu spkopojuma, licencētās makšķerēšanas mērķi būtu paplašināmi, ietverot sekojošus būtiskus elementus:

- * ūdenstilpju bioloģiskās daudzveidības aizsardzību;
- * reto zivju sugu aizsardzību;
- * vērtīgo zivju krājumu racionālu izmantošanu;
- * līdzekļu piesaisti ūdenstilpju apsaimniekošanai;
- * reģionālās attīstības (lauku tūrisms, nodarbinātība, makšķerēšanas uzņēmējdarbība un ar to saistīto pakalpojumu kvalitāte) veicināšanu;
- * rekreācijas iespēju uzlabošanu.

Problēmas un to risinājumi

Zemāk ir uzskaitīta virkne problēmu, ko patreizējā licencētās makšķerēšanas organizācijas kārtībā un pastāvošā praksē saskata vairākas ieinteresētas puses. Katrai problēmai tiek piedāvāti iespējamie risinājumi, kas ietver sevī gan esošo normatīvo aktu pilnīgāku ieviešanu un tās kontroli, gan paredz spēkā esošo Ministru Kabineta noteikumu pilnveidošanu.

1. Bieži tika minēta problēma, kas saistīta ar licencētās makšķerēšanas organizēšanas kvalitāti - *makšķernieki mēdz licences neatgriezt*, tādējādi nav iespējams precīzi reģistrēt nozvejoto zivju daudzumu. Nozvejoto zivju skaits ir nozīmīga informācija turpmāko gadu nozvejas limitu plānošanai.

Iespējamie risinājumi:

- pārkāpēji (iespējams, arī citu nolikuma punktu pārkāpēji) jāreģistrē īpašā datu bāzē, un tiem turpmāk licences nedrīkst izsniegt (tas tiek paredzēts, piemēram, Limbažu Dūņezera licencētās makšķerēšanas nolikumā);
- problēma daļēji tiktu atrisināta, ja licencētās makšķerēšanas organizētājs uzreiz neatgrieztās licences pieprasītu nosūtīt atpakaļ pa pastu;
- jānosaka minimālais atgriežamo licenču skaits (60%). Ja tas netiek nodrošināts, licencētās makšķerēšanas vietas licencētās makšķerēšanas nolikuma darbību pirms termiņa var pārtraukt;
- atgrieztu licenču īpatsvara palielināšana ir jāatstāj organizētāja ziņā, taču vairāk licences tiktu atgrieztas, ja ieviestu tā saucamo „depo principu”. Makšķernieki iemaksātu “drošības naudu”, ko saņemtu atpakaļ pēc licences atgriešanas.

2. Ne vienmēr ir skaidrs, kāda ir licencētās makšķerēšanas nolikumos esošo *rekomendāciju ūdenstilpes apsaimniekošanai un zvejas limitiem izcelsme*.

Iespējamie risinājumi:

- licencētās makšķerēšanas nolikumā nepieciešama atsauce uz konkrētu dokumentu – piem, ekspluatācijas noteikumiem vai zinātnisko pamatojumu. Jānorāda, kur dokuments pieejams. Pašā licencētās makšķerēšanas nolikumā būtu jāiekļauj pētījuma secinājumi vai rekomendācijas – kādi ir makšķerēšanas limiti, vai zivju krājumi ir atjaunojami, un kādos apjomos;
- licencētās makšķerēšanas nolikumam, tā pat kā līdz šim, jādarbojas īsu laiku, kas mazina iespēju pieļaut neatgriezeniskas kļūdas, nosakot makšķerēšanas limitus;

- makšķerēšanas limitus iespējams mainīt, apkopojot informāciju no atdotajām licencēm.
3. Bieži tiek izteikts viedoklis, ka ūdenstilpes apsaimniekošana (gan makšķerēšana, gan zivju populāciju papildināšana) *var izjaukt dabiskos procesus un līdzsvaru zivju populācijās.*

Iespējamie risinājumi:

- ir jāpalielina atgriezto licenču skaits, lai varētu izvērtēt turpmākos makšķerēšanas limitus;
- ĪADT zivju resursu papildināšana nav vēlama. ĪADT ūdenstilpes jā saglabā pēc iespējas dabiskas. Sugu sastāva maiņa nav pieļaujama. Izņēmums ir ūdenstilpēs, kuras jau vairākus gadus tiek izmantotas zivju audzēšanai un licencētajai makšķerēšanai. Tā pat arī iespējami gadījumi, kad zivju resursu papildināšana nepieciešama kādas sugas aizsardzībai. Tādējādi, lai nekaitētu ĪADT faunai, zivju resursu papildināšana jāveic saskaņā ar ĪADT dabas aizsardzības plānu un zinātniskajām rekomendācijām;
- Vērtīgo un aizsargājamo zivju populācijas iespējams saudzēt un saglabāt to dabiskās atjaunošanās spēju ieviešot „ķer un atlaid” metodi. Taču metode joprojām Latvijā maz pazīstama. Tā kā informācijas ir maz, par “ķer un atlaid” metodi var rasties nepareizs priekšstats. Sabiedrībai nepieciešama informācija par metodes priekšrocībām, tādējādi iespējams piesaistīt arī potenciālos “ķer un atlaid” makšķerēšanas organizētājus.

4. Licencētās makšķerēšanas organizētāji bieži *nav informēti par spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem*, trūkst informācijas par pareizu ūdenstilpes apsaimniekošanu.

Iespējamie risinājumi:

- nepieciešams organizēt pieredzes apmaiņas seminārus licencētās makšķerēšanas organizētājiem un pašvaldībām;
- jāizstrādā vadlīnijas licencētas makšķerēšanas nolikuma izstrādei un saskaņošanai, tādējādi radot iespēju licencētās makšķerēšanas organizētājam izprast normatīvo aktu prasības nolikuma izstrādei.

5. Visi aptaujātie eksperti un semināru dalībnieki uzskata, ka *nav pietiekama licencētās makšķerēšanas nolikumu prasību izpildes un maluzvejniecības kontrole.*

Iespējamie risinājumi:

- pastiprināt licencētās makšķerēšanas uzraudzību (VIDM un VZP);
- paplašināt pašvaldību tiesības zivju resursu aizsardzībā un kontrolē (grozījumi APK);
- sakārtot sabiedrisko vides inspektoru statusu.

6. Dažas ieinteresētās puses uzskata, ka problēma ir licencētās makšķerēšanas (jo īpaši – licencētās makšķerēšanas jūrā un zemūdens medību) *organizētāju un iniciatīvas trūkums*.

Iespējamie risinājumi:

- organizēt pieredzes apmaiņas seminārus licencētās makšķerēšanas organizētājiem un pašvaldībām;
- sagatavot informatīvos materiālus par licencēto makšķerēšanu.

7. Pēc daudzu dabas aizsardzības speciālistu domām, *licencētā makšķerēšana ĪADT var apdraudēt teritorijas dabiskumu un aizsargājamās sugas un biotopus*.

Iespējamie risinājumi:

- ĪADT licencēta makšķerēšana ieviešama tikai pēc dabas aizsardzības plāna izstrādes, kurā būtu iekļauti ieteikumi licencētās makšķerēšanas nolikumam vai tā izstrādei. Tas palīdzētu regulēt antropogēno slodzi un novērstu iespējamo negatīvo ietekmi uz dažādām dabas vērtībām. DA plānā jāparedz ūdenstilpes/zivju resursu apsaimniekošanas prasības. Taču, tā kā dabas aizsardzības plāna izstrāde aizņem zināmu laiku un tai nepieciešami līdzekļi, lai nenāktos aizliegt licencēto makšķerēšanu ĪADT, kur tā jau ieviesta, šis punktam nepieciešami pārejas noteikumi;
- ĪADT jāatļauj ķert tik daudz zivju, lai resursi nebūtu jāpapildina – t.i. lai populācijas būtu spējīgas atjaunoties dabiski (tam nepieciešams veikt attiecīgus aprēķinus) vai jāievieš “ķer un atlaid” metode. Tā kā ĪADT dibināšanas mērķis parasti ir dabisku ekosistēmu aizsardzība, nav loģiski mākslīgi mainīt populāciju lielumu. Sugu sastāva maiņa ĪADT ūdenstilpēs nav pieļaujama. Ūdenstilpēs, kuras jau vairākus gadus tiek izmantotas zivju audzēšanai vai licencētajai makšķerēšanai (arī ĪADT), resursu papildināšanai īpaši ierobežojumi nav nepieciešami.
- licencētās makšķerēšanas nolikumā jābūt iestrādātām ĪADT dabas aizsardzības prasībām.
- visām aizsargājamām (gan Latvijā, gan starptautiski) zivju sugām un vērtīgajām zivju sugām nepieciešams izstrādāt sugu aizsardzības plānus. Tajos var uzskaitīt nacionālas nozīmes indeksa upes un monitoringa plānus un aizsardzības pasākumus;
- ja licencētā makšķerēšana tiek organizēta saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, tad tā nedrīkst būt pretrunā ar īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības un izmantošanas noteikumiem. Lai novērstu pretrunas, nolikumu saskaņošanas gaitā saskaņošanā iesaistītajām institūcijām (VIDM, VZPI, Zivsaimniecības pārvaldei, RVP, ĪADT administrācijai, ja tāda ir) nepieciešams informēt licencētās makšķerēšanas nolikuma izstrādātājus par normatīvo aktu prasībām un nepieciešams veikt atbilstošu jauno licencētās makšķerēšanas nolikumu kontroli saskaņošanas laikā. Sīkāk saskaņošanās kārtība jāapraksta iepriekšminētajās licencētās makšķerēšanas nolikuma izstrādes vadlīnijās.

8. Bieži zemūdens medības neizdodas organizēt tādēļ, ka *pašvaldības nevēlas atļaut rīkot zemūdens medības*. Kā iespējamie iemesli tiek minēti sekojoši argumenti:
- zemūdens medības var būt bīstamas, jo tiek lietoti ieroči;
  - zemūdens medības tiek organizētas salīdzinoši reti, tādēļ par tām trūkst informācijas;

- zemūdens makšķernieki var atklāt ūdenstilpē notiekošās nelikumības.

Iespējamais risinājums:

- Jāizstrādā atsevišķus noteikumus zemūdens medībām un to organizēšanas kārtībai. Svarīgi ir pievērst uzmanību drošības jautājumam, jo medībās tiek lietoti ieroči.

Lielākā daļa no apskatītajiem problēmu risinājumiem ieviešama, izdarot nelielas izmaiņas Ministru Kabineta 14.10. 2003. noteikumos Nr. 574 "Licencētās amatierzvejas — makšķerēšanas kārtība". Noteikumu grozījumu projektu iepriekš jāizskata darba grupā (VIDM, VZP, LZPI, sabiedriskās organizācijas) (skat. nodaļu "Priekšlikumi grozījumiem Ministru kabineta 14.10.2003. noteikumos Nr. 574 "Licencētās amatierzvejas - makšķerēšanas kārtība"). Savukārt, pārējos var ieviest, iesaistītajām pusēm veicot virkni praktisko pasākumu, kas apkopoti Ieviešanas plānā (skat. nākamo sadaļu).

Ieviešanas plāns

N. p. k.	Rīcība	Izpildītājs	Izpildes termiņš	Prioritāte
1	Sagatavot un iesniegt grozījumus Ministru Kabineta noteikumos "Licencētās amatierzvejas — makšķerēšanas kārtība" izskatīšanai valdībā (skat. nodaļu "Priekšlikumi grozījumiem Ministru kabineta 14.10.2003. noteikumos Nr. 574 "Licencētās amatierzvejas - makšķerēšanas kārtība""), kas stātos spēkā 2005. gadā.	VIDM	01.10.2004 - 01.03.2005.	1
2	Ieinteresēto pušu informēšana par „ķer un atlaid” metodi	LMA, LZPI	2004. - 2005.	
3	Sagatavot vadlīnijas licencētās makšķerēšanas nolikuma izstrādei un saskaņošanai, tādējādi radot iespēju licencētās makšķerēšanas organizētājam izprast normatīvo aktu prasības nolikuma izstrādei	VZP, VIDM	31.12.2004	1
4	Organizēt pieredzes apmaiņas seminārus licencētās makšķerēšanas organizētājiem un pašvaldībām	VZP	01.07.2004-30.06.2005	1
5	Sagatavot informatīvos materiālus par licencēto makšķerēšanu	VZP, VIDM	31.12.2004	1
6	Sugu aizsardzības plānu izstrādāšana visām aizsargājamām (gan Latvijā, gan starptautiski) zivju sugām un vērtīgajām zivju sugām. Plānos jāuzskaita nacionālas nozīmes indeksa upes, jāiekļauj monitoringa plānus un jāparedz sugu aizsardzības pasākumus	VIDM	31.12.2006	2
7	Sagatavot Ministru Kabineta noteikumu projektu par zemūdens medībām un to organizēšanas kārtību	VZP, VIDM	31.12.2004	2
10	Jāpaplašina pašvaldību tiesības zivju resursu aizsardzībā un kontrolē, sagatavojot priekšlikumus APK grozījumiem	VIDM, VZP		

Saīsinājumi:

VIDM - Vides ministrija;

LMA - Latvijas makšķernieku asociācija;

LZPI - Latvijas Zivsaimniecības pētniecības institūts;

VZP - Valsts zivsaimniecības pārvalde;

APK - Administratīvo pārkāpumu kodekss.